

priority to the rural not urban space, perception of the world as the universe released of civilization chaos and closed to the Old Testament idea of paradise, self-vision like a „natural” person (Skovoroda’s intonations), ambivalent motive of fate/distress are outlined in the solution of the perspective comparative problem „Shevchenko – Sholom-Aleichem”. Special attention is paid to Sholom-Aleichem’s story „Three widows” and Shevchenko’s poem-mystery „Large cellar” resonated with each other.

Conclusion. *It’s deduced that reminiscences shouldn’t been revealed „on the surface” of the text since „echoes” often apply to worldview and aesthetic orientations, problem-thematic dominants.*

Keywords: *culture, ethnos, nation, people, Ukrainian, Jewish, comparative-typological, genetic-contact, analogy, similarity, reminiscence, biography, nature, motive of fortune/ misfortune.*

УДК 82.091

Тетяна МИХАЙЛОВА

ВАСИЛЬ СТУС І БОРИС ПАСТЕРНАК ЯК ЧИТАЧІ ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглянуто питання впливу поезії Т. Шевченка на творчість Б. Пастернака та В. Стуса. Проаналізовано ряд наукових праць, у яких згадано про діалог В. Стуса та Т. Шевченка. Досліджено епістолярій В. Стуса на предмет рецепції ним творчості Т. Шевченка. Окрім цього у статті окреслено ставлення Б. Пастернака до творчості Кобзаря, зокрема акцентовано на факті перекладу ним поеми «Марія», яка надихнула російського поета на створення власного

вірша «Рождественская звезда». Написання В. Стусом поезії «Мені зоря сіяла нині вранці...» пов'язується із віршем «Рождественская звезда» Б. Пастернака, створеного під впливом Шевченкової поеми «Марія». Виявлено та проаналізовано перегуки між зазначеними творами на рівні образної системи, на рівні віршованих розмірів.

Ключові слова: Василь Стус, Борис Пастернак, Тарас Шевченко, поема «Марія», образ різдвяної зірки, образ хреста, перегуки.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературні смаки В. Стуса та Б. Пастернака, окрім уподобань у німецькій літературі, збігалися також у площині літератури української – вони обоє захоплювалися творчістю Т. Шевченка. Теза, згідно з якою Т. Шевченка слід вважати «духовним батьком» В. Стуса, стала настільки загальноприйнятою, що звучить практично в усіх наукових розвідках. На наявність у творчості В. Стуса «...постійного діалогу з Шевченком» звертали увагу Б. Рубчак [7], А. Шум [15], М. Царинник [9, 7], М. Коцюбинська [2, 132] та багато інших. Ю. Шевельов писав: «Шевченківське в Стуса – не вплив і не наслідування, його цитати не з книжки взяті. Це те духове повітря, що його оточує, що в ньому він живе. Перебувати, існувати в Шевченковому кліматі душевного і розумового життя – це для Стуса не навчання, а стиль і зміст життя» [13]. Однак для об'єктивності варто додати, що не всі науковці схильні пов'язувати В. Стуса із Т. Шевченком. Так, О. Рарицький називає Стусовим «наставником» зовсім не Шевченка, а Г. Сковороду [5, 25]. Та й син поета, Д. Стус, заперечує впливи Шевченка на свого батька. На його думку, «...найбільші паралелі між Стусом і Шевченком в тому, що Стус сприйняв шевченківську модель служіння народу» (із розмови автора дослідження з Д. Стусом, яка відбулася 24.10.2013). Справді, В. Стусу була дуже близька ідея служіння народу, яку він пов'язував із постаттю Кобзаря, що сам визнавав. Так, описуючи в листі до рідних розмову з начальником районної міліції Я. Переверзєвим про свою заяву

до Президії Верховної Ради про відмову від громадянства, Стус згадував: «Кожен пункт моїх обґрунтувань (їх кілька) [Я. Переверзєв] назвав наклепом. Обіцяв мене судити <...>. Обізвав мене „п'яницею” і „антисоветчиком”. Я сказав, що може мене зробити злодієм, <...>. Але я залишуся в пам'яті свого народу – як його поет. Моя ж кров, якої вони запрагли, паде на них. «Как Шевченко», – з сумом чомусь сказав Переверзєв. «Так, як Шевченко», – potwierдив я під завісу» (запис у листі від 26.03.1979 р.) [8, Т. 6, кн. 1, 342].

Мета статті – виявити та проаналізувати основні перегуки між віршами В. Стуса, Б. Пастернака та Т. Шевченка, творчістю якого захоплювалися обидва поети.

Виклад основного матеріалу. Д. Стус не визнає ані тематичних, ані структурних перегуків між Стусовими текстами та Шевченковими, дотримуючись переконання, що «вплив на його батька міг бути тільки світоглядний». І все ж дослідник схильний вбачати в деяких батькових творах напругу, що була властива Шевченковим віршам: «...часом спокою й відстороненої впевненості бракує, і тоді Василь Стус проривається віршами-плачами майже Шевченкової сили й напруги...» [10, 221]. Також Д. Стус визнає, що його батько «...використав Шевченків досвід залучення народнопісенної та біблійної образності та відповідних мовних форм як носіїв архетипічних значень до тексту своїх творів» [11, 18].

Звичайно, всі ці твердження про зв'язок творчості Стуса із Шевченком не є безпідставними. Адже, як згадує сам Стус, вірші Шевченка він чув із самого народження: «...мама завше співала. Тихо, але гарно. Над моєю колискою мама співала колискової на слова Шевченка...» (лист до сина від 25.04.1979) [8, Т. 6, кн. 1, 347]. А в передмові до своєї збірки «Зимові дерева» він писав, що «Шевченко над колискою – це не забувається...» [8, Т. 1, кн. 1, 42]. І цьому можна знайти підтвердження у віршах поета: «Тож і біліє голова, / і скоро вижовкне трава, / і знову сопка спалахне, / як килим, стишеним огнем. / І думав думу я малу: / світ обернеться на золу. / А що лишається по нас – / що в душу заронив Тарас» («І під ногами колючки...», вірші періоду 1973–1979 рр., що не ввійшли до збірки «Палімпсести»)

[8, Т. 3, кн. 2, 165]. Також відомо, що В. Стус зачитувався поезію Т. Шевченка у шкільні роки та чимало пам'ятав із неї. «Десь у 4–6 класі я майже весь «Кобзар» знав напам'ять», – писав поет у листі до сина від 25.04.1979 [8, Т. 6, кн. 1, 347]. Власне, й у більш зрілому віці Стус неодноразово звертався до Шевченка. Р. Корогодський дивувався, згадуючи Стуса: «Я не можу цього збагнути, але він постійно знаходився в постійному діалозі з Шевченком» [1, 98].

Б. Пастернак теж виявляв неабияку цікавість до творчості Т. Шевченка. Про це свідчить хоча б факт перекладу ним Шевченкової поеми «Марія», який того ж 1939 року був опублікований у «Красной Нови» [6]. Свою оцінку творчості Шевченка Пастернак-перекладач висловив у короткій замітці «Я хочу сказати несколько слов о Тарасе Шевченко...», березень 1946 [4, Т. 5, 361–362], що була, «судячи з усього, підготована для виступу на радіо» [6]. У цій замітці Б. Пастернак назвав Т. Шевченка «великим європейським поетом» [4, Т. 5, 362]. Шевченкова «Марія» цікавила Б. Пастернака євангельськими мотивами, що і були акцентовані ним при перекладі [14, Т. 4, 789]. Судячи зі спогадів сина поета, Б. Пастернак дуже любив цей твір «і вказував на зв'язок поеми із задумом вірша «Рождественская звезда» (1947)» [14, Т. 4, 788–789]. М. Рашковська також пов'язувала образ різдвяної зірки Б. Пастернака з поемою «Марія» [6]. А ми, у свою чергу, схильні вбачати зв'язок вірша В. Стуса «Мені зоря сіяла нині вранці...», який він «написав уже 18 січня, на п'ятий день свого ув'язнення» [12, 6], із згаданими вище творами.

Вірш В. Стуса «Мені зоря сіяла нині вранці...» написано п'ятистопним ямбом. Згідно зі спостереженнями Л. Оліференко, ямб – один із найчастіше вживаних В. Стусом віршових розмірів [3]. Тому можна припускати, що частота вживання ямба у творчості В. Стуса була «навіяна» читанням Т. Шевченка та Б. Пастернака, оскільки традиція «розповідного» чотиристопного ямбу є для них спільною [6].

На приналежність образу зірки В. Стуса до «різдвяної тематики» Б. Пастернака й Т. Шевченка вказують такі факти:

зірка одна, як і різдвяна зірка, що сходить на небі першою; образ зірки сповнює ліричного героя благодаттю – ключовим мотивом теми Різдва: «Мені зоря сіяла нині вранці, / устромлена в вікно. І благодать – / така ясна лягла мені на душу / сумирену...» [8, Т. 2, 12]. Однак, якщо різдвяна зірка сходить у вечірній час, то у вірші В. Стуса зображено ранкову зірку. І все-таки в його тексті є прямі посилання на історію Ісуса Христа, з яким ототожнює себе ліричний герой: «Я збагнув нарешті: / ота зоря – то тільки скалок болю, / що вічністю протягтий, мов огнем. / Ота зоря – вістунка твого шляху, / хреста і долі...» [8, Т. 2, 12]. Цікаво зазначити, що у даному випадку образ хреста й мотив долі є однорідними, що немовби урівнює їх у свідомості поета і перегукується з біблійним висловом про те, що «у кожного своя доля, свій хрест». До того ж образ зірки виводить нас на важливий християнський символ Богоматері, який також представлено у вірші В. Стуса: «Лиш мати – вміє жити, / аби світитися, немов зоря» [8, Т. 2, 12].

Висновки. Таким чином, можна відзначити спільність художніх смаків В. Стуса й Б. Пастернака, які доволі виразно виявилися в області української літератури, зокрема – у захопленні віршами Т. Шевченка, що наклало відбиток на власну творчість обох поетів.

Список використаної літератури

1. Корогодський Р. Спогади про В. Стуса / Б. Підгірний, С. Чернілевський // Нецензурний Стус: кн. у 2 ч., Ч. 2. – Тернопіль: Підр. і посібн., 2003. – С. 81–109.
2. Коцюбинська М. Х. «На цвинтарі розстріляних ілюзій...» Про поетичну збірку Василя Стуса «Веселий цвинтар» / Михайлина Хомівна Коцюбинська // Мої обрії: в 2 Т. – К.: Дух і літера, 2004. – Т. 2. – С. 119–135.
3. Оліфіренко Л. Строфіка як стилетворчий чинник у поетичних творах В. Стуса [Електронний ресурс] / Леся Оліференко. – Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/mowa/00polityka.htm. – Назва з титул. екрану.
4. Пастернак Б. Л. Полное собр. сочин.: в 11 т. / [сост., коммент. Е. Б. Пастернака, Е. В. Пастернак, А. Ю. Сергеевой-Клятис, М. А. Рашковской]. – М.: СЛОВО / SLOVO, 2003–2005.

5. Рарицький О. А. Поезія героїчного чину. Василь Стус: еволюція художнього мислення / О. А. Рарицький. – Хмельницький: Просвіта, 2002. – 140 с.
6. Рашковская М. Борис Пастернак и Тарас Шевченко [Электронный ресурс] / М. Рашковская // Альманах «Егупец», 2004. – № 14. – Режим доступа: http://www.judaica.kiev.ua/Eg_14/14-15.htm. – Название з титул. екрана.
7. Рубчак Б. Перемога над прірвою: Про поезію Василя Стуса [Електронний ресурс] / Б. Рубчак // Сучасність (Мюнхен, ФРН). – 1983. – № 10. – С. 52-83. – Режим доступу: <http://exlibris.org.ua/stus/r23.html>. – Назва з титул. екрана.
8. Стус В. С. Твори у 4 т. 6 кн. / В. Стус [голов. редкол. Коцюбинська М. Х.]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів: Просвіта, 1994–1999.
9. Стус В. С. Свіча в свічаді: Поезії / Василь Стус; [упорядн. М. Царинник, В. Бургардт]. – К.: Сучасність, 1977. – 126 с.
10. Стус Д. Василь Стус: життя як творчість / Дмитро Стус. – К.: Факт, 2005. – 368с.
11. Стус Д. «Палімпсести» Василя Стуса: творча історія та проблема тексту // Твори у 4 т., 6 кн. / [упор. прим. та підгот. варіантів Д. Стус; голова редкол. М. Коцюбинська]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів: Просвіта. – Т. 3, Кн. 1: Палімпсести. – 1999. – С. 5–22.
12. Стус Д. Час поезії // Стус В. С. Твори у 4 т., 6 кн. / [упор. Г. Бурлака, О. Дворко, Д. Стус]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів: Просвіта. – Т. 2: Час творчості. – 1995. – С. 6–10.
13. Шевельов Ю. Трунок і трутизна. Про «Палімпсести» Василя Стуса [Електронний ресурс] / Ю. Шевельов // Василь Стус Палімпсести. – К.: Сучасність, 1986. – С.17–58. – Режим доступу: <http://exlibris.org.ua/stus/r25.html>. – Назва з титул. екрана.
14. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. / [редкол. М. Г. Жулинський (голова) [та ін.]; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К. – Т. 4 М-Па. – 2013. – 808с.
15. Шум А. Поезія Василя Стуса / Андріяна Шум // Стус В. Зимові дерева. – Брюссель: Література і мистецтво, 1970. – С. 1–8.

Одержано редакцією – 26.04.16
Прийнято до публікації – 18.10.16

Summary. Mikhailova T. Vasyl Stus and Boris Pasternak, as readers of poetry Shevchenko. The article

discusses the impact of Shevchenko's poetry on the creativity B. Pasternak and V. Stus. Analyzed the scientific papers, which mentioned the dialogue between V. Stus and T. Shevchenko. V. Stus investigated correspondence on the subject of the reception of his works of T. Shevchenko. In addition, the article outlines the attitude to creativity B. Pasternak poet particular emphasis on the fact of his translation of the poem «Mariya», which was inspired by the Russian poet to create their own poem «The Christmas star». The writing poetry of V. Stus «I sowed today morning star...» linked from the poem «The Christmas star» by B. Pasternak, created under the influence of Shevchenko's poem «Mariya». Detected and analyzed textual traces between these works at the system level imagery of poetry sizes.

Keywords: *Vasyl Stus, Boris Pasternak, Taras Shevchenko poem «Mariya», image of the Christmas star, the image of the cross, textual traces.*

УДК 82.091

Ольга БІЛОКІНЬ

**НА ПЕРЕТИНІ ЕПОХ ТА КУЛЬТУР:
ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ДОННА ТАРТТ
ПРО СИЛУ МИСТЕЦТВА**

У статті зіставляється відображення теми впливу мистецтва на світогляд, долю особистості в романі американської письменниці Донни Тартт «Щиголь» та в прозових текстах Тараса Шевченка. Розглянуто вияви рецепцій світових шедеврів у контексті ключових теорій естетики, що вплинули на формування тієї чи іншої парадигми